

ЛЕКЦІЯ

ТЕМА: СУКУПНІ ВИТРАТИ ТА СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ

МЕТА: ознайомлення з визначенням та розрахунком повної собівартості продукції підприємства.

ОСНАЩЕННЯ:

- конспект лекції;
- роздатковий матеріал;
- наглядний матеріал.

ПЛАН ПРОВЕДЕННЯ ЛЕКЦІЇ:

1. Сутність та функції собівартості продукції підприємства.
2. Види собівартості продукції та витрат на виробництво.
3. Групування витрат на одиницю продукції по калькуляційних статтях.

ПИТАННЯ ДЛЯ ВХІДНОГО КОНТРОЛЮ:

1. Які економічні елементи включає типове угруповання витрат на підприємстві.
2. Які існують витрати на підприємстві в залежності від ступеню участі в процесі виробництва.
3. Які види витрат виділяють за характером зв'язку з обсягом виробництва.
4. З яких елементів складається фактична собівартість продукції підприємства.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ:

- ознайомитися із складанням повної собівартості витрат на виробництво продукції на підприємстві за підручником Економіка підприємства/ за ред. С.Ф. По кропивного, К. – 2000р., ст. 398-402;
- розібрати приклади розв'язання задач за темою за підручником Харів П.С. Економіка підприємства: Збірник задач і тестів, К. – 2001р., ст. 221-222;
- розв'язати задачі за темою № 1, 3 за підручником Харів П.С. Економіка підприємства: Збірник задач і тестів, К. – 2001р., ст. 222-223.

Собівартість продукції виробничого підприємства - це виражені в грошовій формі витрати на спожиті засоби виробництва (сировина, матеріали, паливо, перенесену частину вартості основних засобів), оплату праці робітників, послуг інших підприємств (фірм), витрати по керуванню й обслуговуванню виробництва і підготовці збуту (збут).

Собівартість продукції є узагальнюючим показником економічної ефективності діяльності виробничого підприємства, у ній відбиваються організаційно-технічний рівень виробництва, найбільше повно можуть використовуватися внутрівиробничі фактори росту його ефективності.

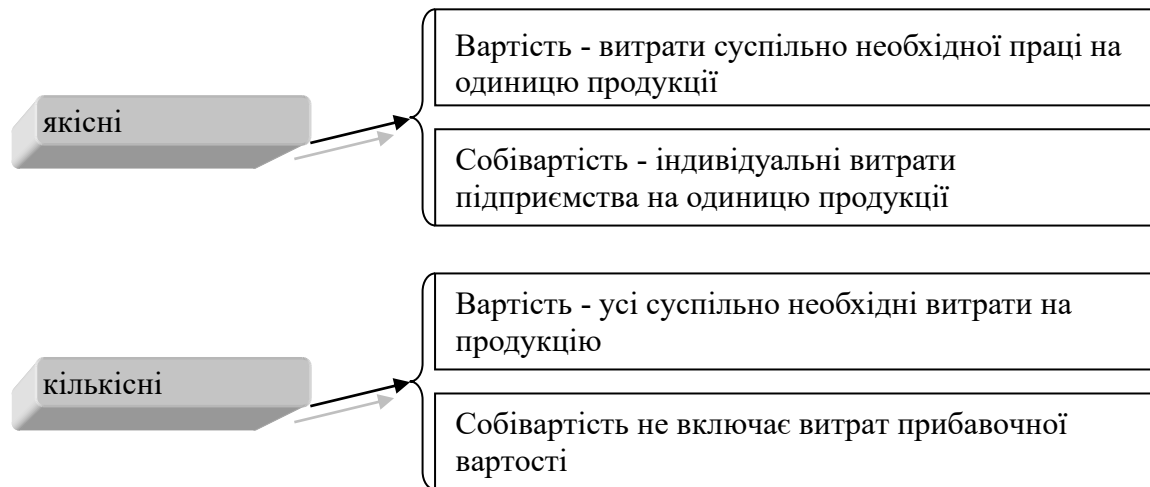


Рис. 1 Розходження між вартістю і собівартістю виробництва продукції.

У системі економічних показників виробничого підприємства собівартості належить одне з визначальних місць. **Собівартість:**

- відбиває результати виробничо-господарської діяльності;
- служить одним з основних елементів, що визначають прибуток і рівень рентабельності;
- відбиває характер використання матеріальних ресурсів, робочої сили, рівня керівництва підприємством, рівня культури і праці;
- є основною частиною вартості;
- є вихідною основою для чи складання аналізу вибору ціни;
- є найважливішим показником при визначенні економічної ефективності капітальних вкладень у нову техніку, технології, організацію виробництва й інших рішень НТП.

У практиці планування й обліку поточних витрат на виробництво і підготовку збуту (збут) продукції розрізняють наступні види собівартості. Для керування господарською діяльністю підприємства визначають наступні види собівартості продукції.

Планова собівартість - визначається відповідно до бізнес - планом (чи планом розвитку) з метою контролю фактичних обсягів використання ресурсів.

Фактична собівартість - відбиває фактичні витрати на виробництво і реалізацію продукції за даними бухгалтерського обліку.

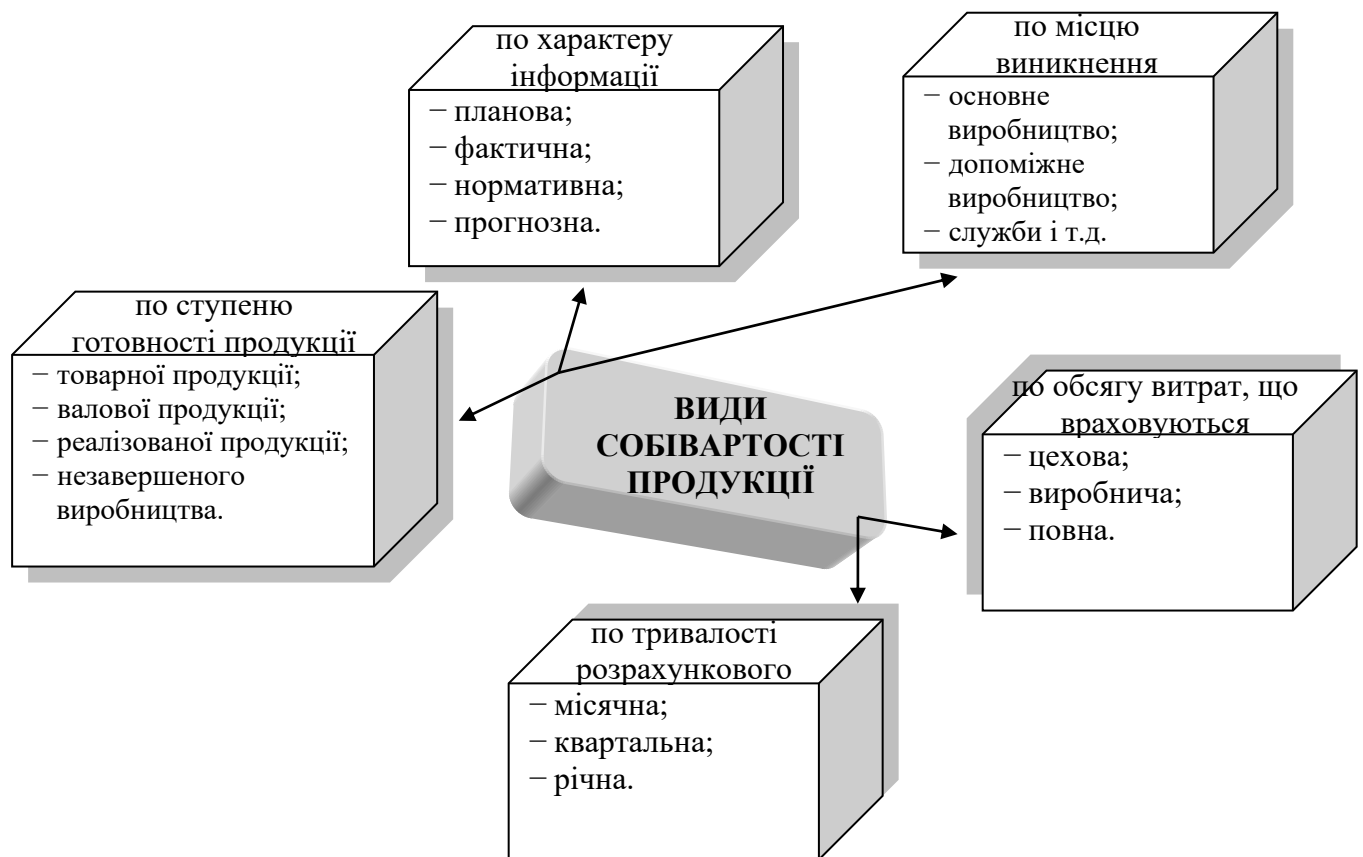


Рис. 2 Види собівартості продукції і витрат на виробництво.

Нормативна собівартість - визначається по діючим нормах витрати ресурсів на виробництво і реалізацію продукції.

Прогнозована собівартість, витрати, установлені на перспективне виробництво нових виробів (видів робіт, послуг), чи облік перспективи в змінах обсягу і вартості застосовуваних ресурсів, а також - у законодавчій базі й ін.

Цехова собівартість - відбиває витрати на виробництво продукції в межах структурного підрозділу підприємства (цеху).

Виробнича собівартість - витрати на виробництво продукції в межах підприємства.

Повна собівартість продукції (товару) по підприємству, - спільні витрати виробничої собівартості, адміністративних витрат і витрат на збут.

В економічній термінології підприємств повну собівартість прийнято називати **комерційною собівартістю**. Величина повної собівартості є основою розрахунку ціни.

Собівартість валової продукції - витрати на весь обсяг (валовий) зроблених робіт при виготовленні продукції (робіт, послуг).

Собівартість реалізованої продукції - фактично зроблені витрати по продукції, що вважається реалізованою протягом звітного періоду.

Собівартість незавершеного виробництва - це вартість продукції часткової готовності, у зв'язку з незакінченим технологічним циклом її виробництва на визначену звітну дату.

Місячна, квартальна і річна собівартість визначається по витратах на виготовлення продукції за розглянутий період (місяць, квартал, рік).

Витрати на собівартість одиниці продукції (робіт, послуг) класифікуються по калькуляційних статтях витрат, виходячи з норм витрат.

Стаття - це витрати, що відрізняються між собою функціональним призначенням, місцем їхні утворення і співвіднесені до одиниці продукції.

Угрупування витрат на одиницю продукції по калькуляційних статтях:

1. Матеріали (за винятком поворотних відходів).
2. Паливо для технологічних цілей.
3. Енергія для технологічних цілей.
4. Основна і додаткова заробітна плата виробничих робітників.
5. Нарахування на заробітну плату виробничих робітників (соціальне, пенсійне й ін.).
6. Витрати на підготовку й освоєння виробництва нової продукції.
7. Витрати по змісту й експлуатації устаткування.

Разом: технологічна собівартість (сума статей от 1-й до 7-й).

8. Цехові витрати.

9. Утрати від шлюбу (у звітній собівартості).

Разом: цехова собівартість (сума статей от 1-й до 9-й).

10. Загальвиробничі витрати.

Разом: виробнича собівартість (сума статей от 1-й до 10-й).

11. Внепроизводственные витрати (адміністративні, збут, ін.).

Разом: собівартість одиниці продукції по підприємству (собівартість чи товару повна собівартість) (сума статей от 1-й до 11-й).

У планову калькуляцію не включаються утрати від браку (елемент 9). Якщо ж шлюб неминучий за технологією виробництва, то ця величина враховується при плануванні собівартості продукції.

Слід зазначити, вимоги обліку, перелік і склад калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) установлюються підприємствами.

Зміст витрат по окремих статтях калькуляції.

У статтю "Матеріали" включають вартість основних матеріалів, що входять до складу вироблюваних виробів, і допоміжних, використовуваних при виготовленні даного виробу для забезпечення нормальних технологічних процесів. Допоміжні матеріали можуть виділятися в окрему статтю, якщо вони займають значну питому вагу в собівартості виробу. У статтю "Матеріали" включається вартість готових виробів і напівфабрикатів, що здобуваються по кооперації для укомплектування продукції, що випускається, і потребуючих витрат праці на їхню чи обробку зборку. Витрати на комплектуючі вироби і напівфабрикати передбачаються в повній відповідності зі специфікацією цих виробів і напівфабрикатів, складеної на підставі затверджених технічних умов, оптових цін із включенням транспортно-заготівельних витрат.

$$B_i = H_i * P_i$$

загальна сума витрат на сировину і матеріали визначається по формулі:

$$B_{CM} = (\sum B_i) * 1,05$$

де 1,05 – коефіцієнт, що враховує транспортно-заготівельні витрати.

У статті "Паливо для технологічних цілей" і "Енергія для технологічних цілей" включаються витрати на усі види палива й енергії, одержувані з боку чи вироблювані самим підприємством і, що витрачаються безпосередньо в процесі виробництва продукції. При незначній їхній питомій вазі вони можуть не виділятися в окрему статтю, а включаються до складу "Витрати по змісту й експлуатації устаткування".

У планових калькуляціях вартість сировини і матеріалів, палива й енергії для технологічних цілей визначається на основі затверджених у встановленому порядку норм витрати на одиницю продукції, що діють оптових цін і тарифів на перевезення з урахуванням усіх витрат по заготівлі і доставці їх на склад підприємства. При відсутності затверджених норм витрати матеріалів на виробі, випуску вперше підприємством, ці витрати можуть передбачатися в розрахунках по аналогічній з однойменною продукцією. З витрат на сировину і матеріали виключається вартість відходів за ціною їхньої можливої реалізації.

В основну заробітну плату виробничих робітників включають основну заробітну плату робітників, зайнятих безпосередньо на виготовленні продукції, доплату по відрядно-прогресивній системі оплати праці і премії робочим-погодинникам.

$$ЗП_o = \sum_{i=1}^n P_i = \sum_{i=1}^n TC_i * \frac{t_{um.i}}{60}$$

де $ЗП_o$ – основна заробітна плата на одиницю виробу, грн.

У додаткову заробітну плату виробничих робітників відносять виплати, передбачені договорами, контрактами і КЗОТ, у т.ч. оплату чергових і додаткових відпусток, компенсацію за невикористану відпустку, оплату пільгових годин для підлітків, оплату перерв у роботі матерів, що годують, оплату часу, зв'язаного з виконанням державних обов'язків, а також виплату винагород за вислугу років і ін.

$$ЗП_d = ЗП_o \left(\frac{p + d}{100} \right)$$

де $ЗП_d$ – додаткова заробітна плата основних робочих, грн.

Нарахування на заробітну плату (фонди соціального забезпечення) виробничих робітників визначаються відповідно до встановленої норми у відсотках до витрат на заробітну плату виробничих робітників (основну і додаткову).

$$O = (3П_o + 3П_d) * \frac{o}{100}$$

де О – сума соціального внеску, грн.;

о – сумарний відсоток внеску, %.

- ✓ Єдиний соціальний внесок від 36,7% до 49,3% в залежності класу підприємства за обліком Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та проф. захворювань України

Цехові витрати включають витрати, зв'язані з роботою устаткування, і загальцехові витрати (заробітна плата цехового персоналу, зміст і амортизація будинків, споруджень і інвентарю цехового призначення, поточний ремонт будинків і споруджень, витрати по охороні праці, досвідам, раціоналізаторським винаходам, відшкодування зносу малоцінного інвентарю, ін.).

До складу загальвиробничих витрат підприємства (об'єднання) включаються:

- витрати на керування виробництвом (оплата праці апарата керування; відрахування на соціальні заходи і медичне страхування апарата керування; витрати на оплату службових відряджень персоналу і т.д.);
- амортизація основних засобів загальвиробничого (цехового, дільничного, лінійного) призначення;
- амортизація нематеріальних активів загальвиробничого (цехового, дільничного, лінійного) призначення;
- витрати на зміст, експлуатацію, ремонт, страхування, операційну оренду основних засобів, інших необоротних активів загальвиробничого призначення;
- витрати на удосконалення технології й організації виробництва (оплата праці і відрахування на соціальні заходи працівників, зайнятих удосконаленням технології й організації виробництва, поліпшенням якості

продукції, підвищенням її надійності, довговічності, інших експлуатаційних характеристик у виробничому процесі; витрати матеріалів, покупних комплектуючих виробів і напівфабрикатів, оплата послуг сторонніх організацій і т.п.);

— витрати на опалення, висвітлення, водовідвід та інше зміст виробничих приміщень;

— витрати на обслуговування виробничого процесу (оплата праці загальновиробничого персоналу; відрахування на соціальні заходи, медичне страхування робітників і апарата керування виробництвом; витрати на здійснення технологічного контролю за виробничими процесами і якістю продукції, робіт, послуг);

— витрати на охорону праці, техніку безпеки й охорону навколишньої природного середовища;

— інші витрати (внутрішньозаводське переміщення матеріалів, деталей, напівфабрикатів, інструментів зі складів у цехи і готової продукції на склади; нестачі незавершеного виробництва; нестачі і утрати від псування матеріальних цінностей у цехах; оплата простоїв і т.п.).

Позавиробничі витрати складаються з адміністративних витрат, витрат на збут і ін.

До **адміністративних витрат** відносяться наступні загальногосподарські витрати, спрямовані на обслуговування і керування підприємством:

— загальні корпоративні витрати (організаційні витрати, витрати на проведення річних збор, представницькі витрати і т.п.);

— витрати на службові відрядження і зміст апарата керування підприємством і іншим загальногосподарським персоналом;

— витрати на зміст основних засобів, інших матеріальних необоротних активів загальногосподарського використання (операційна оренда, страхування майна, амортизація, ремонт, опалення, висвітлення, водопостачання, водовідвід, охорона);

— винагороди за професійні послуги (юридичні, аудиторські, по оцінці майна і т.п.);

- витрати на зв'язок (поштовий, телефонний, телеграфні, факс і т.п.);
- амортизація нематеріальних активів загальногосподарського використання;
- витрати на врегулювання спорівши в судових органах;
- податки, збори та інші передбачені законодавством обов'язкові платежі (крім податків, зборів і обов'язкових платежів, що не включаються у виробничу собівартість продукції, робіт, послуг);
- плата за розрахунково-касове обслуговування та інші послуги банків;
- інші витрати загальногосподарського призначення.

Витрати на збут (комерційний) включають наступні витрати, зв'язані з реалізацією (збутом) продукції (товарів, послуг, робіт):

- витрати пакувальних матеріалів для затаривання готової продукції на складах готової продукції;
- витрати на ремонт тари;
- оплата праці і комісійні винагороди продавцям, торговим агентам і працівникам підрозділів, що забезпечують збут;
- витрати на рекламу і дослідження ринку (маркетинг);
- витрати на передпродажну підготовку товару;
- витрати на відрядження працівникам, зайнятим збутом;
- витрати на зміст основних засобів, інших матеріальних необоротних активів, зв'язаних зі збутом продукції, товарів, робіт, послуг. (операційна оренда, страхування майна, амортизація, ремонт, опалення, висвітлення, водопостачання, водовідвід, охорона);
- витрати на транспортування, перевалку і страхування готової продукції (товарів), транспортно-експедиційні й інші послуги, зв'язані з транспортуванням продукції (товарів) відповідно до умов договору постачання;
- витрати на гарантійний ремонт і гарантійне обслуговування;
- інші витрати, зв'язані зі збутом продукції, товарів, робіт, послуг.

Структура собівартості характеризується складом і співвідношенням окремих елементів і статей витрат до загальних витрат на виробництво продукції, тобто питомою вагою кожної чи статті елемента витрат у загальній собівартості.

Структура собівартості продукції змінюється під впливом розвитку техніки, при удосконалюванні організації праці, керування виробництвом, матеріально-технічного постачання і збуту продукції. У структурі собівартості продукції відбиваються зміни, що характеризують зменшення частки живої праці і збільшення частки минулої праці. Структура витрат у собівартості продукції для підприємств різних галузей різна, вона підрозділяє їх на енергоємні, матеріаломісткі, фондомісткі, трудомісткі і змішані види.

У табл. 1. приведено дані, що характеризують структуру витрат у собівартості продукції (робіт, послуг) в окремих галузях економіки України 1999-2000 рр.

Таблиця 1 Структура собівартості в основних галузях економіки України (1999 - 2000 рр.)

Показники	Матеріальні і витрати	Амортизація	Витрати на оплату праці	Відрахування на соціальні нестатки	Інші витрати
Усього	56,2	7,9	13,0	5,6	17,5
У тому числі					
Промисловість	67,2	6,6	10,6	4,6	11,0
Сільське господарство	60,7	12,4	14,2	6,0	6,6
Транспорт	37,8	18,0	15,4	6,8	22,4
Зв'язок	13,8	9,6	24,3	10,5	42,1
Будівництво	51,3	5,0	21,1	9,0	14,0
Торгівля і суспільне харчування	30,2	4,0	14,0	5,9	46,3
Постачання і збут	40,8	9,0	17,5	7,4	25,7
Заготовляння	47,2	9,4	17,2	7,5	18,9